

HASTALIK SÜRECİNDE BİREYLERİN DİNÎ EĞİLİMLERİNE PSİKOLOJİK BİR YAKLAŞIM

Halil APAYDIN*
Süleyman ÖZER**
Ali Rıza AYDIN***

Öz

Bu araştırma, açık ve kapalı uçlu sorularla hastalık anında bireylerin dinsel eğilimlerinin neler olabileceğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda, dini kendine referans kaynağı olarak gören bireylerin hastalıkla mücadele etmede bir dizi dini fenomenin bulunduğu duygu, düşünce ve davranış içerikli tercihlerde buldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlardan bazıları şunlardır: Hastalık anında Allah'a yönelme (dua, namaz, inançsal yönelim vb.) artmakta, aynı şekilde; hastalıkla mücadele için fiziksel tedbirlerin yanında dinsel-manevi ve sosyal bazı uygulamalarda da artış gözükmektedir. Hastalık çaresizlik olarak kendini gösterdiğinde ise Allah'a isyan duygularında bir artış meydana getirmektedir. Yine, hastalık tecrübesi dini bazı eğilimlere yönelmeyi artırmasının yanında dini olmayan ama manevi (ruhsal/psikolojik) bazı eğilimleri de artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dini Eğilim, hastalık, sağlık, telkin, dini telkin

A Psychological Approach to Religious Affiliations of Individuals during the Course of the Disease

Abstract

This study is aimed to reveal individuals' religious affiliation in disease with open and closed-ended questions. At the end of research, it is concluded that individuals who own religion as a source of reference to struggle disease prefer some phenomenal religious feelings, thoughts and behaviors. Some of these results are; it is increased that tend to God (prayer, religious orientation etc.). In the same way, In addition to physical measures to struggle disease, some

* Doç. Dr., Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, halil.apaydin@amasya.edu.tr

** Din Psikolojisi Uzmanı, obirlider@hotmail.com

*** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, araydin@omu.edu.tr

religious-spiritual and social applications are seem to be an increase. However, when disease emerged as desperation, it is brought an increase in sense of rebellion against God. Nevertheless, disease increases non-religious but spiritual some tendency, as well as it increases some religious tendency.

Key Words: Religious tendency, disease, health, infusion, religious infusion

GİRİŞ

1. Problem ve Amaç

Din, bireysel ve toplumsal açıdan çok geniş bir çerçevede işlev gören, insanların iç dünyalarındaki ahenk ile davranışlarının şeklini ve yönünü belirlemedeki denge sağlayıcı rolü itibariyle, varoluşsal çözümleme ve hayatı anlamlandırma görevine/misyonuna sahip güçlü bir olgudur (Karacoşkun, 1998:1). Böyle olması nedeniyle dinin bireye yansıyan yönü ona önemli kırılma anlarında destek mi olmakta yoksa daha da kırılğan bir ruh haline ve dünya algısına mı neden olmaktadır? Bu sorunun cevabını bulmak için bu araştırmada, din psikolojisi açısından bir problem olan bireyin hastalık anında içinde bulunduğu dini eğilimlerin nasıl olduğu araştırılmıştır. Hastalık anında bireylerin sahip olduğu dini inancın onları dini nitelikli davranış ve eğilimlerde bulunmaya yönelteceği düşünülmüştür. Anket tekniği ile bireylere yöneltilen sorulara onların verdiği cevaplarla elde ettiğimiz bilgi ve bulgular, din psikolojisi biliminin sınırları çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Ana hatlarıyla araştırmada, dini inanç ve hastalık konusunda görünürde olan durumu tespit edip bu tespitlerde elde edilen bulguları karşılaştırarak bireylerin hastalık esnasında hangi dini eğilimlerde bulunduğu, din psikolojisi perspektifinden incelenmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem ve Bilgi Toplama Araçları

Çalışmamızda alan araştırma yöntemi kullanılmıştır. Alan araştırma yöntemi, belirli bir zaman kesiti içerisinde çok sayıda denek veya objeden elde edilen verilerin analizi ile araştırma problemine veya problemlerine cevap arar (Arseven, 1993:92). Bu yönüyle alan araştırma yöntemi içerisinde anket tekniği ve literatür taraması yani hazır bilgiden yararlanma yöntemi de kullanılmıştır.

Veri toplamak için anket tekniği kullanılmıştır. Çünkü din

psikolojisinin esas konusu olan dini yaşayışın ruhi yapısını kavramak, gözlenebilen ve gözlenemeyen davranışları görebilmek için en kullanışlı teknik ankettir. Bu nedenle belirlenen amaç ve plan doğrultusunda düzenlenmiş bir anket hazırladık. Bununla birlikte deneklerle yaptığımız ikili görüşmeler ve gözlemlerimiz de anketle ulaşılan verilerin yorumlanmasında yardımcı olmuştur. Araştırmada kullanılan sorular araştırmacılar tarafından oluşturulmuş ve test-tekrar test yöntemiyle, alanında uzman diğer araştırmacılarla görüş alışverişinde bulunularak standart hale getirilmiştir. Bu araştırmada amaç, bir tespit yapmak olduğu için ileri değişken ilişkileri anlamlılık açısından ele alınmamıştır. Bu yönüyle araştırmamız bu alanda çalışacak olan araştırmacılara bir ufuk açma amacındadır.

3. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenimiz Kahramanmaraş ilinde 2007-2008 yılı içerisinde daha önce hastalık geçirmiş olan üniversite öğrencileri, halktan bir kesim ve araştırmanın verilerinin toplandığı anda Devlet Hastahanesi'nde hasta olarak yatan ve araştırmamıza katkı sağlamayı kabul eden hastalardan oluşmaktadır. Bu evren içerisinde örneklemimiz 30 üniversite öğrencisi, 47 halk ve 11 hastadan oluşmaktadır.

4. Anketin Uygulanması

Anketler kimi zaman deneklerle yüz yüze görüşerek bizzat araştırmacılar tarafından, kimi zaman deneklere anket formları bırakılıp daha sonra belirlenen tarihte gidip alınarak, kimi zaman da arkadaş ve öğrencilerin desteğiyle uygulanmıştır. Anketlerin bir kısmı gerektiği şekilde cevaplandırılmadığı için değerlendirme dışı tutulmuştur. Toplam 88 anket değerlendirmeye alınmıştır.

5. Araştırmanın Temel Kavramlarına Teorik Yaklaşımlar

5.1. Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar

5.1.1. Hastalık

Hastalık insan vücudunda iki şekilde bulunmaktadır. Birincisi, organizmanın herhangi bir şekilde bir bütünlük içinde çalışmasını etkileyecek yapıda bir uzvunun ya da bir bölümünün görevini yerine getiremeyecek şekilde bozulması veya zarar görmesi halinde normal dışı çalışması ile rahatsızlığın ortaya çıkmasıdır. İkincisi, bireyin ruhi olarak

bir şeyden; içeriden gelen ya da dışarıdan kaynaklanan ruh halini bozacak bir etki nedeniyle, rahatsızlık duyması sonucu oluşan hastalıktır. Organizmanın ruh üzerinde, ruhun organizma üzerinde etkide bulunacağı göz ardı edilmemelidir. İşte, hangi yolla veya hangi sebeple olursa olsun bireyin ruh halinde, organizmasında ya da her ikisinde rahatsızlık duyması, hastalık olarak tanımlanmaktadır (Sağlık ve hastalık kavramları ile ilgili geniş bilgi için bkz.: Somunoğlu, 1999:51-62)

Fiziksel rahatsızlıkların tespiti ve tedavisi daha kolay iken ruhsal rahatsızlıkların tespit edilmesi bir yana bizatihi bu kavramın kendisi ile ilgili oluşmuş genel geçer bir kavramlaştırma bile söz konusu değildir (Daha geniş bilgi için bkz.: Yapıcı, 2007:44; Schowalter-Murken, 2003:145). Hal böyle olunca ruhsal rahatsızlık alanıyla ilgili söz söylerken çok dikkatli olmak gerekmektedir.

5.1.2. Dini Eğilim

Bireyin sahip olduğu dini inancının bir durum ya da bir etki karşısında bilgi, davranış, duygu, düşünce vb. bir şekilde dışa yansımadır. Bireyin dini anlayışı ya da sahip olduğu dini bilgisi dini eğiliminin şeklini ve sınırını da belirleyecektir. Dini eğilimler, din psikolojisi biliminde farklı şekillerde adlandırılabilir. Bu adlandırmalar bazen kişilik tanımlamaları ve sınıflamalarında bazen de dindarlık boyutları denilen alanlarda olabilmektedir. Bu da kavramın anlam alanının ne kadar geniş olduğunu göstermektedir (Bilgi için bkz.: Schowalter-Murken, 2003:143-144).

5.1.3. Dini Telkin

Literatürde ruh sağlığı bozuk insanlara yapılan dini nasihat gibi anlamlara gelen telkin kavramı daha çok, kişilerin çeşitli yönlerden birbirleri üzerine yaptığı karşılıklı etki anlamına gelmektedir (Armaner, 1973:15). Hıristiyanlıkta, Yahudilikte, İslamiyette ve bazı mistik temelli dinlerde yapılan dinî yönü ve geleneksel bir yanı bulanık dini telkin ise, daha çok pratik uygulamaya dönük alanlarda, bir dine mensup bireyin ölümünün beklendiği durumda ya da bireyin isteği ile hastane ortamında bir din görevlisi tarafından yapılan dini rehberlik ve destek anlamına gelmektedir. Hastanelerde yapılan bu türden dini rehberlik ve telkin, ülkemizde de yasal bir dayanağa oturtulmuştur ki, Sağlık Bakanlığının 1998 yılında çıkardığı "Hasta Hakları Yönetmeliği"nin "Dini Vecibeleri Yerine Getirebilme ve Dini Hizmetlerden Faydalanma" başlıklı 38. Maddesi bununla ilgilidir.

5.2. Hastalarda Dini Eğilimlerin Oluşması

Birey sahip olduğu inancının desteği ile sonsuz güç ve merhamet sahibi Tanrı karşısında kendinin sınırlı bir varlık olduğu düşüncesini kabul edecek ve bu düşünce ile ondan yardım isteyecektir. Dini eğilimler saf olarak inancın orijinal yapısına uygun düşmeyebilir. Çünkü dinin özü ile bireyin bu özden kendi benliğine aktardığı yön birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılığın oluşmasında içsel ve dışsal faktörler belirleyici bir fonksiyona sahiptir (Konu ile ilgili bkz.: Peker, 2008:75-91; Hökelekli, 1998:80-120).

Birey hastalığı sırasında beden ve ruhen daha duyarlı bir hale bürüneceği için inandığı varlıktan hastalığının iyileşmesi ve yeniden sağlıklı haline dönebilmesi için yardım isteyecektir. Bunu isterken inandığı varlığın hoşuna gideceğini düşündüğü hal ve hareketleri yapacaktır. Bütün dinlerde olduğu gibi diğerlerine yardım etme emri, bireyin bu durumda iken adaklarda bulunmasına sebep olacaktır. Ayrıca Tanrı'nın emri olan namaz, oruç ve dua etme gibi davranış ve ritüellerde bir artış ve düzen oluşmaya başlayacaktır. Dini eğilimler bununla sınırlı değildir: Bireyin, hasta olan başka bireyleri ziyaret etmesi ve ona yardım etmesi, dini açıdan bilgili olan bir din adamının (isteğe göre) hasta olan bireye yardım etmesi, onun için dua etmesi, dinî metinlere ait belli bir parçanın okunması, yazılması ve taşınması ya da sadece okunması gibi davranışlarda dini eğilimlere eklenebilir.

Bireyler arasındaki dinî eğilimlerin farklı olması konusuna gelince; bunun birinci sebebi olarak, bireyin sahip olduğu dinî bilgi düzeyi ve dinî yaşayışın şeklindeki bireysel farklılıkları gösterebiliriz. İkinci sebep olarak; bireyin dini eğilimler hakkında yaşadığı tecrübeler ve çevresinde gördüğü uygulamaları gösterebiliriz. Bunlar bireysel farklılıklar ve nedenlerdir. Eğer dini eğilimler toplumdan topluma değişiyorsa hele de bu topluluklar aynı dinin üyesi iseler, bunun nedeni ne olabilir? Bu soruyu toplumların sahip olduğu kültür ve yaşam tarzlarının din üzerindeki etkisi şeklinde cevaplandırabiliriz. Bireysel ve toplumsal farklılıkları, dini eğilimler konusunda, birey ve toplumların sahip olduğu dini inancın yoğunluğu, dini bilgi düzeyi ve dini değerlerin yaşantıya dönüştürülme şekli vb. değerlerle ya da etkenlerle ilişkili olarak açıklayabiliriz.

6. Bulgular ve Değerlendirmeler

Bu bölümde, 88 denek üzerinde uygulanan ve açık uçlu sorulardan

oluşan anket formunda yer alan dini eğilimlere ilişkin verilerin sınıflaması ve bulguların değerlendirmesi yapılacaktır.

6.1. Deneklerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Araştırmamıza katılan deneklerin cinsiyete göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencileri 15 kişi (% 17,05), halk 40 kişi (% 45,45), hasta 7 kişi (% 7,95) olmak üzere 62 denek (% 70,45) baylardan, 26 denek (% 29,55) bayanlardan oluşmaktadır.

Deneklerin yaşlarına göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden 16 kişi (% 18,18), halk deneklerden 5 kişi (% 5,68) toplam 21 denek (% 23,86) 15-20 yaş arası; üniversite öğrencisi deneklerinden 14 kişi (% 15,90), halk deneklerden 28 kişi (% 31,85), hasta deneklerden 3 kişi (% 3,41) toplamda 45 denek (% 51,13) 21-35 yaş arası; halk deneklerden 14 kişi (% 15,90), hasta deneklerden 8 kişi (% 9,10) toplamda 23 denek (% 25,01) 36 ve yukarısı yaş grubu cevabını vererek kendi yaş durumlarını belirtmişlerdir.

Araştırmamıza katılan deneklerin medeni durumlarına göre dağılımları şöyledir: Üniversite öğrencisi deneklerden 30 kişi (% 34,09), halk deneklerden 29 kişi (% 32,96) toplamda 59 denek (% 67,05) bekar; halk deneklerden 18 kişi (% 20,46), hasta deneklerden 10 kişi (% 11,36) toplam 28 denek (% 31,81) evli; hasta deneklerden 1 kişi (% 1,14) duldur.

Araştırmamıza katılan deneklerin öğrenim durumuna göre dağılımları şu şekildedir: hasta deneklerden 1 kişi (% 1,14) okur-yazar değil; hasta deneklerden 2 kişi (% 2,27) sadece okur-yazar; halk deneklerden 6 kişi (% 6,81), hasta deneklerden 5 kişi (% 5,68) toplam 11 denek (% 12,50) ilköğretim mezunu; halk deneklerden 16 kişi (% 18,18), hasta deneklerden 1 kişi (% 1,14) toplam 17 denek (% 19,31) lise öğrencisi ya da mezunu; üniversite öğrencisi deneklerden 30 kişi (% 34,09), halk deneklerden 25 kişi (% 28,40), hasta deneklerden 2 kişi (% 2,27) toplam 57 denek (% 64,77) üniversite öğrencisi ya da üniversite mezunudur.

Araştırmamıza katılan deneklerin sosyo-ekonomik durumlarına göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden 1 kişi (% 1,14), halk deneklerden 9 kişi (% 10,22), hasta deneklerden 3 kişi (% 3,41) toplam 13 denek (% 14,77) *alt*; üniversite öğrencisi deneklerden 1 kişi (% 1,14), halk deneklerden 12 kişi (% 13,63), hasta deneklerden 6 kişi (% 6,81) toplam 19 denek (% 21,22) *ortanın altı*; üniversite öğrencisi deneklerden 23 kişi (% 26,13), halk deneklerden 21 kişi (% 23,86), hasta deneklerden 2 kişi (% 2,27) toplam 56 denek (% 63,63) *orta*; üniversite

öğrencisi deneklerden 3 kişi (% 3,41), halk deneklerden 5 kişi (% 5,68) toplam 8 denek (% 9,10) *ortanın üstü*; sadece üniversite öğrencisi deneklerden 2 kişi (% 2,27) sosyo-ekonomik seviyesini *üst* olarak cevaplamıştır.

Araştırmamıza katılan deneklerin en uzun süre kaldıkları yerleşim yerine göre dağılımları şu şekildedir: Halk deneklerden 5 kişi (% 5,68), hasta deneklerden 2 kişi (% 2,27) toplam 7 denek (% 7,95) *köy*; üniversite öğrencisi deneklerden 1 kişi (% 1,14), halk deneklerden 1 kişi (% 1,14), hasta deneklerden 2 kişi (% 2,27) toplam 4 denek (% 4,55) *kasaba*; üniversite öğrencisi deneklerden 3 kişi (% 3,41), halk deneklerden 7 kişi (% 7,95), hasta deneklerden 2 kişi (% 2,27) toplam 12 denek (% 13,63) *ilçe*; üniversite öğrencisi deneklerden 16 kişi (% 18,18), halk deneklerden 32 kişi (% 36,36), hasta deneklerden 4 kişi (% 4,55) toplam 52 denek (% 59,09) *il*; üniversite öğrencisi deneklerden 10 kişi (% 11,36) halk deneklerden 2 kişi (% 2,27), hasta deneklerden 1 kişi (% 1,14) toplam 13 denek (% 14,77) *büyük şehir* cevabını vermiştir.

Araştırmamıza katılan deneklerin dinî bilgi düzeyine göre dağılımları şu şekildedir: Sadece hasta deneklerden 1 kişi (% 1,14) *dinî bilgi seviyem çok az* seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden 15 kişi (% 17,04), halk deneklerden 19 kişi (% 21,22), hasta deneklerden 5 kişi (% 5,68) toplam 39 denek (% 44,39) *biraz dinî bilgiye sahibim* seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden 15 kişi (% 17,04), halk deneklerden 24 kişi (% 27,27), hasta deneklerden 4 kişi (% 4,55) toplam 43 denek (% 48,88) *dinî bilgi seviyem yeterlidir* seçeneğini; halk deneklerden 4 kişi (% 4,55), hasta deneklerden 1 kişi (% 1,14) toplam 5 kişi (% 5,68) *dini bilgi seviyem oldukça yüksek* seçeneğini işaretleyerek kendi dini bilgi düzeylerini belirtmişlerdir.

6.2. Deneklerin Dini Eğilimleri İle İlgili Bulgular:

Bu bölümde deneklerin, bir kısmının kapalı uçlu bir kısmının da açık uçlu sorulara vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bilgilerin tablolar halinde yüzdeler halinde verilecek ve tablo altlarında bilgi ve bulguların değerlendirilmesi ve yorumlanması yapılacaktır.

Ayrıca bu bölümde, deneklere sorulmuş olan açık uçlu soruları, belli özelliklerini göz önünde tutarak sınıflandırdık, tabloları ve yüzdeler halinde verdiğimiz bilgileri bu şekilde verdik. Bunun yanında sınıflandırdığımız görüşlerin ana temalarını tablo altında verdik.

Tablo 1: Deneklerin Allah'a inanma durumlarına göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle İnanıyorum	28	31,81	44	51,11	11	12,50	83	95,42
İnanıyorum	2	2,27	2	2,27	0	0,0	4	4,54
Şüpheliyim	0	0,0	1	1,14	0	0,0	1	1,14
İnanmıyorum	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0
Kesinlikle İnanmıyorum	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin Allah'a inanıyor musunuz? sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 31,81, halk deneklerden % 51,11, hasta deneklerden % 12,50, toplamda ise % 95,42'i *kesinlikle inanıyorum*; üniversite öğrencisi deneklerden % 2,27, halk deneklerden % 2,27 toplamda ise % 4,54'ü *inanıyorum*, halk deneklerinden % 1,14'ü *şüpheliyim* cevabını vererek Allah'a inanma durumlarını belirtmişlerdir.

Araştırmamızda özellikle inanç açısından pozitif bir tutuma sahip olanların seçilmesi söz konusu olmuştur. Bunun nedeni, araştırmamanın ana konusu olan dini eğilimlerin hastalık hallerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Din psikolojisi alanında yapılan benzer çalışmalarda zaten Allah inancı konusunda elde edilen bulgular genellikle birbirine çok yakın ve benzer sonuçlara sahiptir. Örneğin, üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada deneklerin % 96,5'i dine karşı ilgili bulunmuştur (Kirman, 2005:127). Başka iki araştırmadan birinde kendini az dindar, dindar ve çok dindar olarak niteleyen deneklerin oranı % 91,74 (Apaydın, 2001:74) diğeri de % 91,86 (Mehmedoğlu, 2004:132) olarak tespit edilmiştir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda bu sonuçlar üç aşağı beş yukarı benzer sonuçlar göstermektedir. Denek grubunun demografik niteliklerine göre farklılıklar oluşmakla birlikte genel kitlenin sonuçları benzer oranlara

sahiptir.

Tablo 2: Deneklerin “Allah kullarını imtihan etmek için onlara hastalık verir” görüşüne katılıyor musunuz? sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kesinlikle Katılıyorum	18	20,45	28	31,81	11	12,50	57	64,76
Katılıyorum	9	10,22	13	14,77	0	0,0	22	24,99
Fikrim yok	3	3,40	0	0,0	0	0,0	3	3,40
Katılmıyorum	0	0,0	4	4,54	0	0,0	4	4,54
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0,0	2	2,27	0	0,0	2	2,27
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin “Allah’ın kullarını imtihan etmek için onlara hastalık verir” görüşüne katılıyor musunuz sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden 18 kişi (% 20,45), halk deneklerden 28 kişi (% 31,81), hasta deneklerden 11 kişi (% 12,50) toplam 57 denek (% 64,76) *kesinlikle katılıyorum*; üniversite öğrencisi deneklerden 9 kişi (% 10,22), halk deneklerden 13 kişi (% 14,77) toplam 22 denek (% 24,99) *katılıyorum*; üniversite öğrencisi deneklerden 3 kişi (% 3,41) *fikrim yok*; halk deneklerden 4 kişi (% 4,54) *katılmıyorum*; halk deneklerden 2 kişi (% 2,27) *kesinlikle katılmıyorum* cevabını vererek görüşlerini belirtmişlerdir.

Araştırmamıza katılan deneklerin dini tutumlarının olumlu olduğu göz önünde bulundurulursa bu sonuçlar anlamlı bulunabilir. Ancak farklı araştırmalarda inanç skalalarında farklı tespitlerle yerleri belirlenen deneklerden ortaya çıkacak sonuçlar daha farklı olabilir. Örneğin, dünya işlerine ve her bireyin kaderine müdahale eden ve her şeye gücü yeten mutlak egemenlik sahibi bir Tanrı’ya inanç, bireyin kendisini güçsüz ve normalden farklı algılamasına neden olabilir. Bu algılamalar kişisel sorumluluğun gelişmesine engel olabildiği gibi

bireysel seçimi de engelleyebilmektedir. Bu nedenle bu algı haliyle (Schowalter-Murken, 2003:154) kişide Tanrı'ya karşı negatif bir duygu da (Bkz.: Moser, 1980) oluşturabilir.

Tablo 3: Deneklerden “Hasta olduğunuzda bunu Allah’ın verdiği kabul eder misiniz?” sorusuna evet cevabını verenlerin nedenlerine göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	21	23,86	10	11,36	5	5,68	36	40,90
B	2	2,27	4	4,55	2	2,27	8	9,12
C	1	1,14	2	2,27	0	0,0	3	3,41
D	5	5,68	10	11,36	4	4,55	19	21,57
E	0	0,0	6	6,84	0	0,0	6	6,84
Hayır	1	1,14	5	5,70	0	0,0	6	6,84
TOPLAM	30	34,09	37	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Allah kullarını imtihan etmek için onlara hastalık verir.

B) Allah yalnızca sevdiği kuluna hastalık verir. Onun dua etmesini ve duaları sonucunda günahlarını affetmek ister.

C) Allah hastalık vermez, hastalık insanın tabii doğasında var olan bir gerçektir.

D) Allah kendine inanan kullarına hastalık verir. Çünkü onların işlediği günahların bu dünyada hastalık nedeni ile çektiği çile sonucu azalmasını ister.

E) Başka

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin “Hasta olduğunuzda bunu Allah’ın verdiği kabul eder misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 23.86’sı, halk deneklerden % 11.36’sı, hasta deneklerden % 5.68’i toplamda % 40.90’ı “Allah kullarını imtihan etmek için onlara hastalık verir” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27’si, halk deneklerden % 4.55’i, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 9.02’si “Allah yalnızca sevdiği kuluna hastalık verir” seçeneğini; üniversite

öğrencisi deneklerden % 1.14'ü, halk deneklerden % 2.27'si toplamda % 3.41'i "Allah hastalık vermez, hastalık insanın tabii doğasında var olan bir gerçektir" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i, halk deneklerden % 11.36'sı, hasta deneklerden % 4.55'i toplamda % 21.57'si "Allah kendine inanan kullarına hastalık verir. Çünkü onların işlediği günahların bu dünyada hastalık nedeni ile çektiği çile sonucu azalmasını ister" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir. "Başka" seçeneğini halk deneklerden % 6.84'ü işaretlemiştir. "Başka" seçeneğini işaretleyen denekler ana tema olarak şunları belirtmiştir:

- Hayır ve şerrin Allah'tan geldiği gibi hastalık da ondan gelir.
- İnsan kendisinin dikkatsizliği sonucu da hasta olabilir, her zaman o vermez.
- Allah her kuluna hastalık verir.

Bulgulara göre deneklerin inançları ile buna bağlı davranışları arasında bir paralellik olduğu gözlenmektedir. Farklı araştırmalarda da dindarlık eğilimi ile buna bağlı düşünce, duygu ve davranışın paralellik göstereceği düşüncesi doğrulanmaktadır (Bkz.: Karacoşkun, 2004:32-35; Coştu, 2011:158-160).

Tablo 4: Deneklerin "Hasta olduğunuzda ne yaparsınız?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	5	5,68	2	2,27	0	0,0	7	7,95
B	4	4,55	5	5,68	1	1,14	10	11,37
C	4	4,55	8	9,10	0	0,0	12	13,65
D	17	19,31	31	35,22	10	11,36	58	65,89
E	0	0,0	1	1,14	0	0,0	1	1,14
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Hastalandığımı anladığımda doktorumu arar ve hastalığının ne olduğunu öğrenirim. Eğer hastalığının ciddi olduğunu düşünüyorsam tıbbi yoldan tedavisine başlarım.

B) Hastalandığımı anladığımda Allah'a acil şifa vermesi için dua ederim. Buna rağmen iyileşmezsem doktora giderim.

C) Hastalandığım esnada ilk önce normal ilaçları içerim, eğer durumumun ağır olduğunu düşünüyorsam hastaneye giderim.

D) Hastalandığımı anladığımda tıbbi tedavimi yaptırırım ama aynı zamanda Allah'a şifa vermesi için dua ederim.

E) Başka.

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin "Hasta olduğunuzda ne yaparsınız?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i, halk deneklerden % 2.27'si toplamda % 7.95'i "Hastalandığımı anladığımda doktorumu arar ve hastalığının ne olduğunu öğrenirim. Eğer hastalığımın ciddi olduğunu düşünüyorsam tıbbi yoldan tedavisine başlarım" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 4.5'i, halk deneklerden % 5.68'i, hasta deneklerden % 1.14'ü toplamda % 11.37'si "Hastalandığımı anladığımda Allah'a acil şifa vermesi için dua ederim. Buna rağmen iyileşmezsem doktora giderim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 4.55'i, halk deneklerden % 9.10'u toplamda % 13.65'i "Hastalandığım esnada ilk önce normal ilaçları içerim eğer durumumun ağır olduğunu düşünüyorsam hastaneye giderim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 19.31'i, halk deneklerden % 35.22'si, hasta deneklerden % 11.36'sı "Hastalandığımı anladığımda tıbbi tedavimi yaptırırım ama aynı zamanda Allah'a şifa vermesi için dua ederim" seçeneğini, sadece halk deneklerden % 1.14'ü "Başka" seçeneğini işaretlemiştir. Bu denek ana tema olarak şunları belirtmiştir:

- "Hastalandığımda ne kuluna ne de onları yaratana eyvallahım olur. Kendi başımın çaresine bakarım."

Tablo 5: Deneklerin “Hastalığınız sırasında Allah’a dua eder misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	1	1,14	3	3,41	0	0,0	4	4,55
B	24	27,27	33	37,50	11	12,50	68	77,27
C	3	3,41	1	1,14	0	0,0	4	4,55
D	2	2,27	4	4,55	0	0,0	6	6,81
E	0	0,0	4	4,55	0	0,0	4	4,55
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Eğer hastalığım esnasında çok acı çekiyorsam tabi ki Allah’a dua ederim.

B) Hastalığım esnasında durumum ne olursa olsun Allah’a dua ederim. Çünkü bütün hastalıklara şifa veren O’dur.

C) Hastalığımın derecesine ve durumuna göre Allah’a dua edişimin şekli de değişir.

D) Her zaman dua etmem.

E) Başka

Tablo 5’te görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin “Hastalığınız sırasında Allah’a dua eder misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 1.14’ü, halk deneklerden % 3.41’i toplamda % 4.55’i “Eğer hastalığım esnasında çok acı çekiyorsam tabi ki Allah’a dua ederim” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 27.27’si, halk deneklerden % 37.50’si, hasta deneklerden % 12.50’si toplamda % 77.27’si “Hastalığım esnasında durumum ne olursa olsun Allah’a dua ederim. Çünkü bütün hastalıklara şifa veren O’dur” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41’i, halk deneklerden % 1.14’ü toplamda % 4.55’i “Hastalığımın derecesine ve durumuna göre Allah’a dua edişimin şeklide değişir” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27’si, halk deneklerden % 4.55’i toplamda % 6.81’i “Her zaman dua etmem” seçeneğini, sadece halk deneklerinden % 4.55’i “Başka” seçeneğini işaretleyerek kendi görüşlerini belirtmişlerdir.

“Başka” seçeneğini işaretleyen dört denek ana tema olarak şunları belirtmişlerdir:

- Her zaman dua ederim.
- Duaya inanmam.

Dua, inananın Tanrı ile konuşması ve O'nunla ilişki kurması (Fırat, 1976:56) olarak karşımıza çıktığından dolayı farklı araştırmalarda ilgili araştırmanın amacı, kapsamı ve araştırma örnekleminin durumuna göre farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, bir araştırmada dua etme eylemi iç ferahlatıcı bir durum (% 84) olarak algılanırken (Kimter, 2006:246), başka bir araştırmada duanın faydasına inananların oranı % 55.4'te kalmaktadır (Fırat, 1976:56). Her iki araştırma da üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı için aradaki farkın ya sorulan sorunun içeriğinden kaynaklandığını düşüneneceğiz ya da araştırmalar arasında yer alan zamanın bir değişim oluşturduğu kanaatine ulaşacağız. Her iki yorumun da imkan dahilinde olduğu düşünülebilir.

Tablo 6: Deneklerin “Hastalığınız sırasında Kur’an-ı Kerim ya da ondan bazı sureleri okur musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	5	5,68	7	7,95	3	3,41	15	17,04
B	15	17,04	15	17,04	6	6,81	36	40,90
C	2	2,27	5	5,68	0	0,0	7	7,95
D	7	7,95	15	17,04	2	2,27	24	27,27
E	0	0,0	4	4,55	0	0,0	4	4,55
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Hasta olduğumda genelde okurum ya da okuyamayacak kadar hasta isem diğer insanların başımda okumasını isterim.

B) Hasta olduğumda bazı sureleri okurum.

C) Hastalığım çeşidine göre okunan dualar vardır, ben onları okumayı tercih ederim.

D) Hastalığım esnasında sadece hissettiğim duaylarla dua ederim özel olarak Kur’an-ı Kerim okumam.

E) Başka.

Tablo 6'da görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin "Hastalığınız sırasında Kur'an-ı Kerim ya da ondan bazı sureleri okur musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i, halk deneklerden % 7.95'i, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 17.04'ü "Hasta olduğumda genelde okurum ya da okuyamayacak kadar hasta isem diğer insanların başımda okumasını isterim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 17.04'ü, halk deneklerden % 17,4'ü, hasta deneklerden % 6.81'i toplamda % 40.90'ı "Hasta olduğumda bazı sureleri okurum" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27'si, halk deneklerden % 5.68'i toplamda % 7.95'i "Hastalığın çeşidine göre okunan dualar vardır, ben onları okumayı tercih ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95'i, halk deneklerden % 17.94'ü, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 27.27'si "Hastalığım esnasında sadece hissettiğim duygularla dua ederim özel olarak Kur'an-ı Kerim okumam" seçeneğini; sadece halk deneklerinden % 4.55'i "Başka" seçeneğini işaretleyerek kendi görüşlerini belirtmişlerdir.

"Başka" seçeneğini işaretleyen % 4.55 ana tema olarak şunları belirtmişlerdir:

- Sadece nazar için okunan duayı okurum.
- Hiç okumam.
- Okumam, okuyana da gülerim.
- Hastalığımda bildiğim birçok sureyi okurum.

Tablo 7: Deneklerin "Müslüman bir kişinin hastalığında çektiği sıkıntılardan dolayı günahının azalacağı anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	10	11,30	12	13,63	3	3,41	25	28,40
B	12	13,63	21	23,86	4	4,55	37	42,04
C	2	2,27	0	0,0	2	2,27	4	4,55
D	1	1,14	5	5,68	1	1,14	7	7,95
E	0	0,0	8	9,10	1	1,14	9	10,22
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Allah'ın verdiği sıkıntı veya hastalık sonucunda sabredersin ve dua edersin ve bunun sonucunda ettiğin sabır ve dualar kadar sevap kazanırsın böylece günahların azalır.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Hasta iken tevbe ederse o aciz durumundan dolayı Allah ona acır ve günahları azalır, ama isyan ederse günahları artar.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Dünya imtihan yeridir. Sevabı artar ama günahı azalmaz. Günah ve hastalık ayrı şeydir.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu düşünceye tamamıyla katılmıyorum. Ama inanan varsa saygı duyarım.

E) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu görüşe kesinlikle katılmıyorum.

Tablo 7'de görüldüğü gibi araştırmamıza katılan deneklerin "Müslüman bir kişinin hastalığında çektiği sıkıntılardan dolayı günahının azalacağı anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 11.30'u, halk deneklerden % 13.63'ü, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 28.40'ı "Allah'ın verdiği sıkıntı veya hastalık sonucunda sabredersin ve dua edersin ve bunun sonucunda ettiğin sabır ve dualar kadar sevap kazanırsın böylece günahların azalır" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 13.63'ü, halk deneklerden % 23.86'sı, hasta deneklerden % 4.55'i, toplamda % 42.04'ü "Hasta iken tevbe ederse o aciz durumundan dolayı Allah ona acır ve günahları azalır ama isyan ederse günahları artar" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27'si, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 4.55'i "Dünya imtihan yeridir. Sevabı artar ama günahı azalmaz. Günah ve hastalık ayrı şeydir" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 1.14'ü, halk deneklerden % 5.68'i, hasta deneklerden % 1.14'ü toplamda % 7.95'i "Bu düşünceye tamamıyla katılmıyorum ama inanan varsa saygı duyarım" seçeneğini; halk deneklerden % 9.10'u, hasta deneklerden % 1.14'ü toplamda % 10.22'si "Müslüman bir kişinin hastalığında çektiği sıkıntılardan dolayı günahının azalacağı anlayışına kesinlikle katılmıyorum" seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 8: Deneklerin “Tedavisi mümkün olmayan hastalığı Allah bazı kullarına onları ıslah etmek için verir’ anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	2	2,27	8	9,10	1	1,14	11	12,50
B	7	7,95	15	17,04	3	3,41	25	28,40
C	15	17,04	6	6,81	2	2,27	23	26,13
D	3	3,41	6	6,81	1	1,14	10	11,36
E	3	4,41	1	1,14	4	4,55	8	9,10
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Allah, zalim ve başkalarına eziyet eden kullarına bu hastalığı vererek onları engeller. Dini anlatılar içerisinde geçen, tarih içerisinde yaşamış zalim insanları Allah bir musibet vererek helak etmiştir.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu görüşe katılıyorum. Allah verebilir.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu görüş hakkında bilgi sahibi değilim.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu görüşe katılmıyorum.

E) Seçeneğinin cevap içeriği: Kesinlikle katılmıyorum:

- O kişinin kendine verdiği cezadır.

- Allah istediğine hastalık verir; peygambere dahi hastalık vermiştir.

- Allah'ın adalet sıfatına sığmaz, o kullarını şu veya bu diye ayırt etmeden nimet de verebilir ceza da verebilir.

Tablo 8’de deneklerin “Tedavisi mümkün olmayan hastalığı Allah bazı kullarına onları ıslah etmek için verir’ anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27’si, halk deneklerden % 9.10’u, hasta deneklerden % 1.14’ü toplamda % 12.50’si “Allah, zalim ve başkalarına eziyet eden kullarına bu hastalığı vererek onları engeller. Dini anlatılar içerisinde geçen, tarih içerisinde yaşamış zalim insanları Allah onlara bir

musibet vererek onları helak etmiştir” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95’i, halk deneklerden % 17.04’ü, hasta deneklerden % 3.41’i toplamda % 28.40’ı “Bu görüşe katılıyorum” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 17.04’ü, halk deneklerden % 6.81’i, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 26.13’ü “Bu görüş hakkında bilgi sahibi değilim” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41’i, halk deneklerden % 6.81’i, hasta deneklerden % 1.14’ü toplamda % 11.36’sı “Bu görüşe katılmıyorum” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerinden % 3.41’i, halk deneklerden % 1.14’ü, hasta deneklerden % 4.55’i “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 9: Deneklerin “Hastalığımız esnasında Allah’a dua etmenin ve Ondan günahlarının affedilmesini istemenin iyileşmede faydalı olacağına inanıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	12	13,63	16	18,18	6	6,81	34	38,63
B	16	18,18	24	27,27	5	5,68	45	51,14
C	1	1,14	0	0,0	0	0,0	1	1,14
D	0	0,0	1	1,14	0	0,0	1	1,14
E	1	1,14	7	7,96	0	0,0	8	9,10
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Dünya dua üzerinedir. Hastalıktan kurtulmada ve iyileşmede psikolojik inanç önemlidir. İyimser kişiler kötümser (karamsar) kişilere göre daha çabuk iyileşmektedir.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Hastanın iyileşmesini beklemesi bir ümittir. Dua, ümidin gerçekleşmesini istemektir. Psikolojik olarak faydalı olacağına inanıyorum.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu konuda belli bir fikrim yok.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Katılmıyorum, hastalık ancak tedavi ile iyileşir.

E) Seçeneğinin cevap içeriği: Dua etkili olabilir ama istiğfar (günahlarının affını istemek) ayrı bir konudur.

Tablo 9’da deneklerin “Hastalığınız esnasında Allah’a dua etmenin ve Ondan günahlarının affedilmesini istemenin iyileşmede faydalı olacağına inanıyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 13.63’ü, halk deneklerden % 18.18’i, hasta deneklerden % 6.81’i toplamda % 38.63’ü “Dünya dua üzerinedir. Hastalıktan kurtulmada ve iyileşmede psikolojik inanç önemlidir. İyimser kişiler kötümser (karamsar) kişilere göre daha çabuk iyileşmektedir” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 18.18’i, halk deneklerden % 27.27’si, hasta deneklerden % 5.68’i toplamda % 51.14’ü “Hastanın iyileşmesini beklemesi bir ümittir. Dua, ümidin gerçekleşmesini istemektir. Psikolojik olarak faydalı olacağına inanıyorum” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 1.14’ü “Bu konuda belli bir fikrim yok” seçeneğini, hasta deneklerden % 1.14’ü, üniversite öğrencisi deneklerinden % 1.14’ü, halk deneklerden % 7.96’sı “Dua etkili olabilir ama istiğfar (günahlarının affını istemek) ayrı bir konudur” seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Ayten ve diğerlerinin yaptığı araştırmada da hastalıkla mücadele gücü bulma ve sürdürebilmede dini inancın destekleyici bir fonksiyona sahip olduğu tespit edilmiştir (Bkz.: 2012:64-65). Dini inanç insanlara hastalıkla mücadelede olumlu olarak katkı sunmaktadır.

Tablo 10: Deneklerin “Hastalandığınızda bu hastalıktan kurtulursam ya da iyileşirsem şunu veririm veya şunu yaparım gibi adaklarda bulunur musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	17	19,31	24	27,27	6	6,81	47	53,40
B	5	5,68	17	19,31	0	0,0	22	25,00
C	3	3,41	7	7,95	5	5,68	15	17,04
D	5	5,68	0	0,0	0	0,0	5	5,68
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Evet, bulunurum.

- Kurban keserim. Ayrıca kurban bayramında kestiğim hayvanın belli bir payını adarım. Halktan 1 kişi bu açıklamayı yapmıştır.

- Durumu iyi olmayana para yardımı yaparım.

- Oruç tutarım.

- Namaz kılarım

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Bazen bulunurum. Ben ya da ailemden biri ciddi bir hastalık geçirdiğinde bulunurum.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Hiç bulunmadım.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Sadece üniversite öğrencileri deneklerinden 5 birey (% 5,68 fikrim yok diyerek düşüncelerini bu şekilde belirtmişlerdir.

Tablo 10'da deneklerin "Hastalandığımızda bu hastalıktan kurtulursam ya da iyileşirsem şunu veririm veya şunu yaparım gibi adaklarda bulunur musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 19.31'i, halk deneklerden % 27.27'si, hasta deneklerden % 6.81'i toplamda % 53.40'ı "evet bulunurum" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i, halk deneklerden % 19.31'i toplamda % 25.00'i "bazen bulunurum" seçeneğini; sadece üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i "fikrim yok" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo:11: Deneklerin "Hastalığınızın size, işlediğiniz bir günah ya da uymadığınız bir yasaktan dolayı Allah'ın verdiğini hiç düşündünüz mü?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	19	21,22	23	26,13	4	4,55	46	52,27
B	2	2,27	17	19,31	4	4,55	23	26,13
C	4	4,55	7	7,95	3	3,41	14	15,90
D	5	5,68	0	0,0	0	0,0	5	5,68
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Evet, düşündüm.

- Günahların bir kefareti olduğunu düşündüm.

- *Babam memurdu belki rüşvet yemiştir derim, hasta olduğumda.*

- *Ben silah taşıyım. Çok insana zarar verdim onun için hasta olduğumda o insanlar gözümün önüne gelir.*

B) Seçeneğinin cevap içeriği: *Bazen, düşündüm.*

- *Kılmadığım namaz ya da tutmadığım oruçların bu şekilde benden haklarını aldığımı düşündüm.*

- *Eskiden düşünürdüm ama şimdi eskisi kadar çok düşünmüyorum.*

C) Seçeneğinin cevap içeriği: *Hiç düşünmedim.*

- *Böyle olabileceğini hiç düşünmedim.*

D) Seçeneğinin cevap içeriği: *Bu konuda belli bir düşüncem yok.*

Tablo 11’de deneklerin “Hastalığımızın size, işlediğiniz bir günah ya da uymadığınız bir yasaktan dolayı Allah’ın verdiğini hiç düşündünüz mü?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 21.22’si, halk deneklerden % 26.13’ü, hasta deneklerden % 4.55’i, toplamda % 52.27’si “*evet düşündüm*” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27’si, halk deneklerden % 19.31’i, hasta deneklerden % 4.55’i, toplamda % 26.13’ü “*bazen düşündüm*” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 4.55’i, halk deneklerden % 7.95’i, hasta deneklerden % 3.41’i, toplamda % 15.90’ı “*hiç düşünmedim*” seçeneğini; sadece üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68’i “*fikrim yok*” seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 12: Deneklerin “Hastalandığımızda dost ve arkadaşlarınızın size geçmiş olsuna gelmesini ve gelirken hediye getirmesini bekler misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	10	11,36	34	38,63	2	2,27	46	52,27
B	15	17,04	7	7,95	9	10,22	31	35,22
C	5	5,68	6	6,81	0	0,0	11	12,50
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta olduğumda gelmeleri veya bir telefonla nasılsın deyip durumumu-halimi sormaları benim için yeterlidir. Hediye olsa da olur olmazsa da olur.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Ben arkadaş ve yakınlarıma geçmiş olsuna giderken hediye alırım.

- Onların da bana gelirken de hediye getirmelerini isterim. Hediye insanların birbirlerine verdiği değeri gösterir.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta ziyaretine gitmeyi de bana gelmelerini de istemem. Bu hastaya zulüm olur.

- Bu tip konulara pek önem vermem.

Tablo 12'de deneklerin "Hastalandığınızda dost ve arkadaşlarınızın size geçmiş olsuna gelmesini ve gelirken hediye getirmesini bekler misiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 11.36'sı, halk deneklerden % 38.63'ü, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 52.27'si "gelmeleri yeterli hediye beklemem" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 17.04'ü, halk deneklerden % 7.95'i, hasta deneklerden % 10.22'si toplamda % 35.22'si "gelmelerini ve hediye getirmelerini isterim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i, halk deneklerden % 6.81'i toplamda % 12.50'si "pek önem vermem" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 13: Deneklerin "Eğer hastalığınızın tedavisi olmayan bir hastalık olduğunu öğrenirseniz Allah'a karşı ne hissedersiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	2	2,27	3	3,41	3	3,41	8	9,09
B	21	23,86	38	43,18	8	9,09	67	76,13
C	7	7,95	6	6,81	0	0,0	13	14,78
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Bunu neden verdin derim, onu sorgularım belki de isyan ederim.*

- *O durumda iken belki ötenazi (devletin gözetiminde belli bir nedenden dolayı bireyin kendisinin öldürülmesini istemesi) dahi isteyebilirim.*

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Bu hastalığı sen verdin şifası sendedir diyerek ona yalvarırım; yaşatır ya da öldürür o bilir.*

- *Allah'a kalpten bağlanır son günlerimi ibadet ederek geçiririm.*

- *Allah'a değil de belki bu duruma gelmemde etkili olan insanlara karşı isyan edebilirim.*

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Bu konuyu hiç düşünmedim. Fikrim yok.*

Tablo 13'de deneklerin "Eğer hastalığınızın tedavisi olmayan bir hastalık olduğunu öğrenirseniz Allah'a karşı ne hissedersiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27'si, halk deneklerden % 3.41'i, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 9.09'u "isyan ve sitem ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 23.86'sı, halk deneklerden % 43.18'i, hasta deneklerden % 9.10'u toplamda % 76.13'ü "kabullenir ve dua ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95'i, halk deneklerden % 6.81'i toplamda % 14.77'si "fikrim yok" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 14: Deneklerin “Hasta olduğunuzda namaz ve oruç gibi ibadetleri nasıl yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	16	18,18	30	34,10	3	3,41	49	55,68
B	14	15,90	15	17,04	8	9,10	37	42,04
C	0	0,0	1	1,14	0	0,0	1	1,14
D	0	0,0	2	2,27	0	0,0	2	2,27
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Namaz ve orucumu hastalığım esnasında gücüm ve takatim nispetimde yaparım.
- Hasta olduğumda namazlarımı genelde düzenli kılarım. Biraz da artış olur.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Genelde namaz ve oruçları kazaya bırakırım.
- Çoğu zaman yapmam, terk ederim.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Namaz kılmam, oruç tutmam hatta hiç ibadet etmem.
- Çünkü Allah’a inanma konusunda problem yaşıyorum.

D) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Bu konuda görüş bildirmek istemiyorum.
- Fikrim yok.

Tablo 14’te deneklerin “Hasta olduğunuzda namaz ve oruç gibi ibadetleri nasıl yaparsınız?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 18.18’i, halk deneklerden % 34.10’u, hasta deneklerden % 3.41’i toplamda % 55.68’i “gücüm nispetinde yaparım” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 15.90’ı, halk deneklerden % 17.04’ü, hasta deneklerden % 9.10’u toplamda % 42.04’ü “genelde aksatırım” seçeneğini; sadece halk deneklerinden % 1.14’ü “ibadet yapmam” seçeneğini; yine sadece halk deneklerinden % 2.27’si “fikrim yok” seçeneğini işaretleyerek görüşlerini

belirtmişlerdir.

Tablo 15: Deneklerin “Verdiği hastalıktan dolayı Allah’a şükreder misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	16	18,18	31	35,22	7	7,95	54	61,36
B	14	15,90	11	12,50	4	4,55	29	32,95
C	0	0,0	3	3,41	0	0,0	3	3,41
D	0	0,0	3	3,41	0	0,0	3	3,41
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Daha kötüsünü vermediği için şükrederim.
- Her şey Allah’tan gelir, onun için şükrederim.
- Sağlığa da hastalığa da şükrederim.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Basit hastalıklar anında şükretmem. Ama bazen ciddi olarak rahatsızlaştığımda daha kötü durumda olmadığım için şükrederim.
- Daha ağır hastaları düşünerek bazen halime şükrederim.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Ben ağır bir kalp ameliyatı geçirdim ve 47 yaşuma kadar bu yüzden evlenemedim. Hak etmediğim bir şey bana verildi, onun için şükretmem.

- Hastalığa şükredilmeyeceğini düşünüyorum. Şükür, verilen iyi şeylere yapılır.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Bunu hiç düşünmedim.

Tablo 15’de deneklerin “Verdiği hastalıktan dolayı Allah’a şükreder misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 18.18’i, halk deneklerden % 35.22’si, hasta deneklerden % 7.91’i toplamda % 61.36’sı “evet şükrederim” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 15.90’ı, halk deneklerden % 12.50’si, hasta deneklerden % 4.55’i toplamda % 32.95’i “bazen

düşünürüm” seçeneğini; sadece halk deneklerden % 3.41’i *“hayır şükretmem”* seçeneğini ve yine sadece halk deneklerden % 3.41’i *“hiç düşünmedim”* seçeneğini görüş olarak belirtmişlerdir.

Tablo 16: Deneklerin “Hasta olduğunuzda genelde psikolojik durumunuz nasıldır?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	7	7,95	19	21,58	3	3,41	29	32,96
B	11	12,50	12	13,64	3	3,41	26	29,55
C	12	13,63	16	18,19	5	5,68	33	37,49
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hastalık anında çok istekçi olurum. Benimle ilgilenmelerini isterim. Böyle olmazsa, çevremdekilere kızarım.
- Hastalık anında karamsar olurum ve genelde olumsuz tepki veririm. Onun için çekilmez olurum.
- Hastalık anında genelde gergin olurum.
- Hastalık anında biraz sinirli olurum.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta olduğumda daha duygusallaşırım, onun için sıkılgan ve içine kapanık olurum.
- Hasta olduğumda fazla istekçi olmam, yapabiliyorsam kendim yaparım; eğer durumum çok ağırsa başkasından isterim.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hastalık halinde umutlu olurum, kimseye yük olmayı ve onlara eziyet vermeyi sevmediğim için genelde moralimi yüksek tutarım.

Tablo 16’da deneklerin “Hasta olduğunuzda genelde psikolojik durumunuz nasıldır?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95’i, halk deneklerden % 21.58’i, hasta deneklerden % 3.41’i toplamda % 32.96’sı *“gergin ve sinirli olurum”* seçeneğini;

üniversite öğrencisi deneklerden % 12.50'si, halk deneklerden % 13.64'ü, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 29.55'i "sıkılğan ve içine kapanık olurum" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 13.63'ü, halk deneklerden % 18.19'u, hasta deneklerden % 5.68'i toplamda % 37.49'u "sakin ve doğal olurum" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 17: Deneklerin "Hastalandığınız esnada ölümü düşünür müsünü?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	12	13,63	34	38,63	7	7,95	53	60,22
B	2	2,27	4	4,55	2	2,27	8	9,10
C	12	13,63	6	6,81	2	2,27	20	22,72
D	4	4,55	3	3,41	0	0,0	7	7,95
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Evet düşünürüm.

- Hastalık ölümün sebeplerinden biridir. Hasta olduğumda kendimi ölüme yakın hissedirim.

- Ameliyat masasında narkoz verildiğinde bütün hayatım gözümün önünden geçti. Ölüm bana o kadar yakındı ki, onu hissettim.

- Toprakdan gelen bir canız, yine ona döneceğiz. Hastalık anında bunu hep düşünürüm.

- Hastalığın verdiği sıkıntıdan dolayı düşündüm.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Bazen düşünürüm. Ciddi olarak hastalandığımda ölümü ve onun zorluğu konusunu düşünürüm.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Hayır, düşünmem.

- Hayatımda bir defa hastanede yatarken çaresizliğe düştüm ve ölümü kendime yakın hissettim.

- Ölümü düşündürecek kadar hastalanmadım ama başkalarının ağır hastalığını gördüğümde bazen düşünürüm.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Ölümü düşünecek şekilde ağır bir hastalık geçirmediğim; onun için hiç düşünmedim.

Tablo 17’de deneklerin “*Hastalandığınız esnada ölümü düşünür müsünüz?*” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 13.13’ü, halk deneklerinden % 38.63’ü, hasta deneklerden % 7.95’i toplamda % 60.22’si “*evet düşünürüm*” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27’si, halk deneklerden % 4.55’i, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 9.10’u “*bazen düşünürüm*” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 13.63’ü, halk deneklerden % 6.81’i, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 22.72’si “*hayır düşünmem*” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 4.55’i, halk deneklerden % 3.41’i toplamda % 7.95’i “*hiç düşünmedim*” seçeneğini işaretleyerek kendi görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 18: Deneklerin “*Hastalandığınızı anladığınızda diğer aile bireylerinden nasıl bir ilgi beklersiniz?*” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	7	7,95	12	13,63	3	3,41	22	25,00
B	16	18,18	16	18,18	5	5,68	37	42,04
C	7	7,95	16	18,18	3	3,41	26	29,54
D	0	0,0	3	3,41	0	0,0	3	3,41
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta olduğumda normal halimde nasıl ilgi gösteriyorlarsa o şekilde ilgi göstereyim, aşırısını sevmem.

- Hasta olduğumda çayımı getirsinler, sobayı yaksinlar bir de fazla ses etmezlerse bu bana yeter.

- Normal ilgilerini göstereyim yeter.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta olduğumda insan hem ruhen hem de bedenen biraz daha duyarlı oluyor. Gereken ilgiyi göstereyim yeterlidir.

- Hasta olduğumda gereken neyse onu yapınlar. İlacımı ve yemeğimi önüme getirirlerse birde bana nasılsın derlerse kafi.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta olduğumda herkesi yanımda isterim. Benimle konuşmalarını ve ilgilenmelerini isterim.

- Hasta olduğumda beni nazlamalarını ve her isteğimi yerine getirmelerini isterim.

- Eşimin ve çocuklarımın başımı beklemelerini; hanımın ara sıra bir isteğin var mı herif demesini isterim.

D) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Hasta olduğumda kimseden ilgi beklemem kendi işimi kendim yaparım. Ciddi bir hastalık geçirip de başkasına muhtaç olmadım.

- Hiç ilgi beklemem.

Tablo 18’de deneklerin “Hastalandığınızı anladığınızda diğer aile bireylerinden nasıl bir ilgi beklersiniz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95’i, halk deneklerden % 13.63’ü, hasta deneklerden % 3.41’i toplamda % 25,00’i “doğal ilgi beklerim” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 18.18’i, halk deneklerden % 18.18’i, hasta deneklerden % 5.68’i toplamda % 42.04’ü “görevlerini yapmalarını beklerim” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95’i, halk deneklerden % 18.18’i, hasta deneklerden % 3.41’i toplamda % 29.54’ü “yakın ilgi beklerim” seçeneğini; sadece halk deneklerinden % 3.41’i “ilgi beklemem” seçeneğini işaretleyerek kendi görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 19: Deneklerin “ ‘Hastaların duası kabul olur’ anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	9	10,23	14	15,91	2	2,27	25	28,41
B	7	7,95	19	21,58	3	3,41	29	32,94
C	9	10,22	4	4,55	1	1,14	14	15,91
D	2	2,27	2	2,27	3	3,41	7	7,95
E	3	3,41	8	9,11	2	2,27	13	14,79
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: *Bu görüşe kesinlikle katılıyorum.*

- *Bu konuda hadis var diyenlerin söyledikleri hadisler: (Burada deneklerin verdiği bilgiler yazmaktadır. Hadislerin doğruluğu ya da yanlışlığı üzerinde durmamaktayız.) Birinci hadis: Şu üç kişinin duası kabul olur; hastanın, yolcunun ve Kabe'yi ilk görenin. İkinci hadis: Şu üç kişinin duası kabul olur; hastanın, mazlumun ve babanın çocuğuna yaptığı dua kabul olur. Üçüncü hadis; Hastanın, yolda kalmışın ve mazlumun duası kabul olur.*

- *Eklem romatizması hastasıydım, dua ettim ve iyileştim.*

- *Hasta mazlumdur ve mazlumun duası kabul olur.*

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Katılmıyorum ama yine de bunu Allah bilir.*

- *Hasta kendisi için dua edebilir ama başkası için dua edemez.*

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Bu konuda herhangi bir bilgiye sahip değilim bu sözü ilk defa duydum.*

- *Bu konuda fikrim yok.*

D) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Katılmıyorum. Duanın kabulü insanın kalbinin temizliğine ve ediş şekline bağlıdır. İnsanlar Allah'ın yanında durumlarına göre değil dualarına göre değerlendirilir.*

E) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Kesinlikle katılmıyorum. Hastaların duasının Kabul edilmesi konusunda bir ayrıcalıklarının olmadığına inanıyorum.*

Tablo 19'da deneklerin "Hastaların duası kabul olur" anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 10.23'ü, halk deneklerden % 15.91'i, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 28.41'i "kesinlikle katılıyorum" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95'i, halk deneklerden % 21.58'i, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 32.94'ü "katılıyorum" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 10.22'si, halk deneklerden % 4.55'i, hasta deneklerden % 1.14'ü toplamda % 15.91'i "fikrim yok" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27'si, halk deneklerden % 2.27'si, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 7.95'i "katılmıyorum" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41'i, halk deneklerden % 9.11'i, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 14.79'u

“kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek tutumlarını belirtmişlerdir.

Tablo 20: Deneklerin “Hastalandığınızda ilaçlar mı yoksa dua mı daha etkili olmaktadır?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	12	13,63	17	19,32	6	6,82	35	39,78
B	8	9,10	21	23,87	3	3,41	32	36,36
C	10	11,36	9	10,22	2	2,27	21	23,86
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: İlaçlar daha etkilidir:

- İnsan öyle hastalıklar geçiriyor ki bunun tedavisi ancak ilaçlarla olur.

- Böbrek ameliyatı geçiren biri 150 gram irili ufaklı taş parçalarını göstererek bu dua ile düşer mi dedi, bunun tedavisi ameliyattı çok şükür olduk.

- İlacı da yaratan Allah dualara da cevap veren Allah. Yerine göre; her ikisinin de yapılması gerekir.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Dualar daha etkilidir. Konu ile ilgili görüşler Tablo-20'nin yorumlarından sonra verilecektir.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Fikrim yok: Akıl hastalığı geçiren biri; duanın da ilacın da hastalığa kar etmediğini söyledi ve “Fikrim yok”, dedi.

Tablo 20’de deneklerin “Hastalandığınızda ilaçlar mı yoksa dua mı daha etkili olmaktadır?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 13.63’ü, halk deneklerden % 19.32’si, hasta deneklerden % 6.82’si toplamda % 39.78’i “ilaçlar daha etkilidir” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 9.10’u, halk

deneklerden % 23.87'si, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 36.36'sı "dualar daha etkilidir" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 11.36'sı, halk deneklerden % 10.22'si, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 23.86'sı "fikrim yok" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Deneklerden "Hastalandığımızda ilaçlar mı yoksa dua mı daha etkili olmaktadır?" sorusuna "dua" cevabını verenlerin bir kısmının açıklamaları şöyledir:

- İlaç ya da yöntemlerini araçtır ve sebeptir. Allah ister ise olur, istemez ise olmaz. Onun için dua daha etkilidir.
- Hastalığı Allah verdiği için şifasını da o verecektir. İlaç vesiledir ama dua daha evladır (üstündür).
- Fazla ilaç kullanmayı sevmem ve de kullanmam onun için duadır diyorum.
- Şifa verecek ve yardım edecek sadece Allah'tır. Dünya dua üzerine kurulmuştur onun için dua daha etkilidir.
- Hastanın iyileşmeyi istemesi ve dua etmesi gerekir. Her hastalığın psikolojik bir temeli vardır. İlk önce hasta psikolojik olarak düzelmelidir.
- Duanın yan etkisi yoktur ama ilacın yan etkisi vardır.

Tablo 21: Deneklerin "Hastalığınız ağırlaştığında bir din görevlisinin (İmam/Hoca/Rahip) başınızda size dinî telkin vermesini ister misiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	19	21,22	30	34,10	8	9,10	57	64,77
B	9	10,22	16	18,18	3	3,41	28	31,82
C	2	2,27	1	1,14	0	0,0	3	3,41
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: Dinî telkin isterim diyenlerin bir kısmının neden bunu istedikleri ile ilgili görüşleri şöyledir:

- Hastalığımın ağırlaştığında bilen bir hocanın başımda Kur'an okumasını ve dua etmesini isterim. Ama bana şahadet getirttirmesi gibi şeyleri yapmasını istemem.

- Ruhumu teslim etmek üzere iken bilen birinin yanımda olduğunu bilmek bana güven verir.

- Sadece Kur'an okunmasını ve dua edilmesini isterim.

- Beni rahatlatıcı sözler söylemesini ayet ve hadisleri söylemesini isterim. Belki ben o durumda gerekli sözleri söyleyemeyebilirim.

- Dünya ve ahrette imanımın tam ve bütün olmasını isterim; şeytan imanıma müdahale etmesin diye imamın dinî telkin vermesini isterim.

- Kur'an okunmasını isterim eğer durumum müsait ise sohbet etmesini isterim.

- Yaşamdan umudumu kestiğim an bana yapılmasını isterim.

- Yapılması yapılmamasından daha iyidir.

- Hastalığımın ağırlığında dolayı isyankar olmamak için o durumda dinî telkin isterim.

- İnsanın son nefesini vereceği anda telkin gereklidir. Çünkü öbür tarafa imanlı gitmek için.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: Dinî telkin istemem.

- Dinî telkini istemem insan hayatı boyunca doğru dürüst yaşamamış son nefesinde söylenen birkaç sözün ya da okunan Kur'an'ın fayda vereceğini düşünmüyorum.

- İnsan hayatı boyunca nasıl yaşarsa o şekilde ölür. Bunu hiç kimse değiştiremez. Bu hoca da olsa başka biri de olsa yine değişmez.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Bu konu hakkında bilgi sahibi değilim.

- Fikrim yok.

Tablo 21'de deneklerin "Hastalığımız ağırlaştığında bir din görevlisinin (İmam/Hoca/Rahip) başınızda size dinî telkin vermesini ister misiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 21.22'si, halk deneklerden % 34.10'u, hasta deneklerden % 9.10'u toplamda % 64.77'si "dini telkin isterim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerinden % 10.22'si, halk deneklerden % 18.18'i, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 31.82'si "dinî telkin istemem" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27'si, halk

deneklerden % 1.14'ü "fikrim yok" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 22: Deneklerin "Çocuğunuz, kardeşiniz ya da küçük yaşta birinin hastalığından dolayı acı çektiğini gördüğünüz zaman Allah'a karşı ne hissediyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	3	3,41	39	44,31	2	2,27	44	50,00
B	24	27,27	5	5,68	8	9,10	37	42,09
C	3	3,41	2	2,27	1	1,14	8	9,09
D	0	0,0	1	1,14	0	0,0	1	1,14
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Onlar için üzülürüm ve onlara acırım. Allah'a onları iyileştirmesi için dua ederim. Eğer hastalıktan dolayı çok acı çekiyorsa hastalıktan bir an önce kurtulması için ölmelerini isterim.

- Allah'a dua ederim yaşaması gerekiyorsa yaşat ölmesi gerekiyorsa al derim (öldür).

- Ondan almasını bana vermesi isterim. Özellikle çocuğum küçük olduğu için.

- Kesinlikle isyan ya da sitem etmem.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Allah'ım neden bu sabiye (küçük çocuk) acı çektiriyorsun diye sitem ederim.

- Küçük yaşta ölümcül hasta olan çocukları gördükçe de Allah'a neden diye bazen soruyorum. İsyan mıdır bu bilmiyorum.

- Allah'a isyan etmem ama insanlara isyan ederim.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Öyle bir durum yaşamadım ama o an ki psikolojimi bilmiyorum. Belki tamamıyla bağlanırım belki de isyan ederim, dediğim gibi tam olarak o an ne yaparım bilmiyorum.

- O durumda isyan da edebilirim Allah'a tam olarak da bağlanabilirim. Bilmiyorum.

D) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Fikrim yok.

- Bu konuyu hiç düşünmedim.

- Hasta deneklerden ölümcül hastalığa yakalanmış biri bu soruya cevap vermiyorum dedi. Kalp hastası bir bireydi.

Tablo 22'de deneklerin "Çocuğunuz, kardeşiniz ya da küçük yaşta birinin hastalığından dolayı acı çektiğini gördüğünüz zaman Allah'a karşı ne hissediyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 3,41'i, halk deneklerden % 44,31'i, hasta deneklerden % 2,27'si toplamda % 50,00'si "kabullenirim ve dua ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 27,27'si, halk deneklerden % 5,68'i, hasta deneklerden % 9,10'u toplamda % 42,09'u "isyan ve sitem ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3,41'i, halk deneklerden % 2,27'si, hasta deneklerden % 1,14'ü toplamda % 9,09'u "isyan ve sitem edebilirim"; sadece halk deneklerden % 1,14'ü "fikrim yok" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 23: Deneklerin "Anne ve babanız yaşlandığında ve yatalak hasta olduğunda çok acı çekmesi durumunda Allah'a karşı ne hissedersiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	3	3,41	40	45,45	1	1,14	44	50,00
B	23	26,13	2	2,27	8	9,10	33	37,50
C	4	4,55	2	2,27	2	2,27	8	9,10
D	0	0,0	3	3,41	0	0,0	3	3,40
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Kabullenirim ve dua ederim.

- *Annemi ve babamı çok seviyorum. Onlar dinî bütün insanlardır. Eğer öyle bir durum yaşarsam Allah'a onlar için dua ederim. Yaşamaları hayırlı ise yaşat, ölmeleri hayırlı ise öldür, derim.*

- *Allah'a isyan etmem ona daha da yaklaşıyorum. Onlar senindir ve tasarrufları sana aittir, derim*

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *İsyan ve sitem ederim. Onları her şeyden çok seviyorum yaşayacakları çok şey var diye düşünüyorum. 'Ölmesi gereken o kadar çok insan var ki, bula bula bu insanları mı buldun' derim. İsyan ve iman Allah'adır.*

- *İsyan ettim. Babam iki yıl yatalak hasta yattı ve bütün temizliğini ben yaptım. Çoğu zaman altından aldım. Diğer kardeşlerim durumları müsait olmadığı için ilgilenmediler. Bazen bu durumdan dolayı acı çektim ve isyan ettim.*

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Annemin çok sık ettiği bir dua var; Allah'ım beni çocuklarımın eline bırakıp da onları usandırma der. Onun kahrını çekmek çok zor. Heybetli bir kadındır, o Osmanlı kadınıdır. Bizim avratlar onun kahrını çekemez. O an gelirden evde curcuna çıkar ise belki neden böyle oluyor diye yukarıdakine bir sitem gönderebiliriz.*

- *Onları severim o an gelirden kendimizi tutamayıp isyan edebiliriz.*

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Fikrim yok.

Tablo 23'te deneklerin "Anne ve babanız yaşlandığında, yatalak hasta olduğunda ve çok acı çekmesi durumunda Allah'a karşı ne hissedersiniz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41'i, halk deneklerden % 45.45'i, hasta deneklerden % 1.14'ü toplamda % 50,00'si "kabullenirim ve dua ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 26.13'ü, halk deneklerden % 2.27'si, hasta deneklerden % 9.10'u toplamda % 37.50'si "isyan ve sitem ederim" seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 4.55'i, halk deneklerden % 2.27'si, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 9.10'u "isyan ve sitem edebilirim" seçeneğini; sadece halk deneklerden % 3.41'i "fikrim yok" seçeneğini işaretleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 24: Deneklerin “Hastalığınızın iyileşmesi için size şifa ayeti ya da muska yazılması veya takılması hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	4	4,55	22	25,00	3	3,41	29	32,95
B	17	19,31	9	10,22	4	4,55	30	34,09
C	3	3,41	15	17,04	4	4,55	22	25,00
D	6	6,81	1	1,14	0	0,0	7	7,95
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Okunmasını ve yazılmasını isterim.
- Şifa ayetinin okunması faydalıdır ama okunup takılması daha faydalıdır.
- Şifa ayetini takabilirim ama içine ne yazıldığını bilmek isterim.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Okunmasını isterim, yazılmasını istemem.
- Okunmasının faydalı olacağını düşünürüm ama takılmasının bir fayda vereceğine inanmıyorum.
- Birçok hastalık için okunan dualar vardır. Bu konuda hadislerin olduğunu da duydum.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Buna inanmıyorum.
 - Şifa ayetlerinin okunmasına da yazılmasına da inanmam.
- Çünkü batıl bir inançtır.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: bu konuda bir fikrim yok.

Tablo 24’de deneklerin “Hastalığınızın iyileşmesi için size şifa ayeti ya da muska yazılması veya takılması hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 4.55’i, halk deneklerden % 25,00’i, hasta deneklerden %

3.41'i toplamda % 32.95'i "okunmasını ve yazılmasını isterim" düşüncesindedir; üniversite öğrencisi deneklerden % 19.31'i, halk deneklerden % 10.22'si, hasta deneklerden % 4.55'i toplamda % 34.09'u "sadece okunmasını isterim" düşüncesindedir; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41'i, halk deneklerden % 17.04'ü, hasta deneklerden % 4.55'i toplamda % 25.00'i "inanmam" düşüncesindedir; üniversite öğrencisi deneklerden % 6.81'i, halk deneklerden % 1.14'ü "fikrim yok" düşüncesinde olduklarını söyleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 25: Deneklerin "Nazar ve büyüün bir kişiyi hasta etmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	15	17,04	17	19,31	0	0,0	42	47,72
B	9	10,22	13	14,77	5	5,68	26	29,54
C	4	4,55	6	6,81	5	5,68	15	17,04
D	2	2,27	1	1,14	1	1,14	4	4,54
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Nazar ve büyü insanı hasta eder.
- Nazar ve büyü insanın hem ruhiyatını hem de bedenini hasta edebilir. Onun için bunların bir kişiyi hasta edeceğine inanıyorum.
- Peygamber efendimize dahi büyü yapılmıştır. Felak ve Nas sureleri de ona şifa niyetine inmiştir.
- Büyü vardır ama bunu her insan yapamaz ve yaptıramaz. Nazar ona göre daha kolaydır. Herkes tecrübe etmiştir.
- İlgili hadis: Mezardakilerin % 99'u nazardan % 1'i ecelden ölmüştür. Diğer bir hadis: Mezardakilerin çoğu neden öldü biliyor musunuz? Nazardan, onun için nazar etmek haramdır.
- İlgili atasözü: Nazar deveyi kazana, insanı mezara götürür.

B) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Nazar insana etki edebilir ama büyüye inanmam.

- *Nazarı tecrübe ettim ve çevremde bazı insanlarda da gördüğüm için nazara inanırım. Büyü ilkel toplumlarda bir zamanlar vardı. Ama şimdi mümkün olduğuna ya da olacağına pek ihtimal vermiyorum. Onun için büyüün yapılacağına inanmam.*

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- *Nazara da büyüye de inanmam.*

- *Eğer bir insana sende nazar var dersiniz ve nazar insanı hasta eder de dersiniz, o kişi kendini hasta hisseder. Nazar ve büyü bu açıdan inanç ve kabul meselesidir. Ben her ikisine de inanmam.*

D) Seçeneğinin cevap içeriği: *Bu konuda fikrim yok.*

Tablo 25’de deneklerin “Nazar ve büyüünün bir kişiyi hasta etmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 17.04’ü, halk deneklerden % 19.31’i, toplamda % 47.72’si “nazar ve büyü hasta edebilir” düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 10.22’si, halk deneklerden % 14.77’si, hasta deneklerden % 5.68’i toplamda % 29.54’ü “sadece nazar eder” düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 4.55’i, halk deneklerden % 6.81’i, hasta deneklerden % 5.68’i toplamda % 17.04’ü “her ikisine de inanmıyorum” düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 2.27’si, halk deneklerden % 1.14’ü, hasta deneklerden % 1.14’ü toplam % 4.54’ü “fikrim yok” seçeneğini işaretleyerek kendi görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 26: Deneklerin “Hasta ziyaretinin dinî bir görev olduğu konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	20	22,72	22	25,00	6	6,81	48	54,54
B	1	1,14	12	13,63	2	2,27	15	17,04
C	6	6,81	1	1,14	2	2,27	11	12,50
D	3	3,41	12	13,63	1	1,14	16	18,18
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

- A) Seçeneğinin cevap içeriği: -Dinî bir görevdir.**
- Hastayı ziyaret etmenin sevap olduğuna inanıyorum. Onun için dinî bir görevdir.
- İlgili hadis: Hasta ve yakınlarınızı ziyaret ediniz, onların hallerini sorunuz ve onlardan haberdar olunuz.
- B) Seçeneğinin cevap içeriği: Sosyal bir görevdir.**
- Dinî bir yanı bulunmamaktadır.
- Hasta ziyareti sadece yakınlığı artırır. Onun için sadece sosyal bir görevdir.
- C) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu konuda fikrim yok.**
- D) Seçeneğinin cevap içeriği: Hasta ziyareti hem dinî hem de insanî bir görevdir.**

Tablo 26’da deneklerin “Hasta ziyaretinin dinî bir görev olduğu konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 22.72’si, halk deneklerden % 25,00’i, hasta deneklerden % 6.81’i toplam % 54.54’ü “dinî bir görevdir” düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 1.14’ü, halk deneklerden % 13.63’ü, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 17.04’ü “sosyal bir görevdir” düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 6.81’i, halk deneklerden % 1.14’ü, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 12.50’si “fikrim yok” düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41’i, halk deneklerden % 13.63’ü, hasta deneklerden % 1.14’ü toplamda % 18.18’i “hem dinî hem sosyal bir görevdir” düşüncesini söyleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 27: Deneklerin “Türbe ve yatır ziyaretlerinin hastalıktan kurtulma veya iyileşmede etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	7	7,95	8	9,10	2	2,27	16	18,18
B	3	3,41	11	12,50	3	3,41	17	19,31
C	8	9,10	3	3,41	3	3,41	14	15,90
D	3	3,41	5	5,68	0	0,0	8	9,09
E	9	10,22	20	22,72	3	3,41	32	36,36
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği:- Kesinlikle katılıyorum.

- Türbe ve yatırlarda bulunan insanlar Allah'ın sevdiği kullardır. Onların yüzü suyu hürmetine hastalıktan kurtulmayı isteme insanların hastalıktan kurtulmasında etkili olacaktır.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: - Katılıyorum.

- Orada yatan insanları aracı ederek Allah'tan şifa istemek iyileşmede belli bir ölçüde etkili olacaktır. Ama yine de şifayı verecek olan Allah'tır, onlar değil.

C) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu konuda fikrim yok.

D) Seçeneğinin cevap içeriği:- Katılmıyorum.

- Orada yatan insanlar büyük insanlar olabilir ama hastalıktan iyileşmede onların aracılığına ihtiyacımız yok.

E) Seçeneğinin cevap içeriği:- Kesinlikle katılmıyorum.

- O insan bir ölüdür. Ölü'nün kendine faydası yoktur ki, bir başkasına faydası olsun. Kesinlikle bu bir saçmalaktır ve dinî bir sömürüdür.

- Kesinlikle katılmıyorum. Onların kendilerine faydası olsa ayağa kalkarlar birkaç gün daha yaşarlar. Kendisine faydası olmayan çürümüş bir cesetten bir yardım ummak ve beklemek aptallıktır.

Tablo 27’de deneklerin “Türbe ve yatır ziyaretlerinin hastalıktan kurtulma veya iyileşmede etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 7.95’i, halk deneklerinden % 9.10’u, hasta deneklerden % 2.27’si toplamda % 18.18’i “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41’i, halk deneklerden % 12.50’si, hasta deneklerinden % 3.41’i toplamda % 19.31’i “katılıyorum” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 9.10’u, halk deneklerden % 3.41’i, hasta deneklerden % 3.41’i toplamda % 15.90’ı “fikrim yok” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41’i, halk deneklerden % 5.68’i, toplamda % 9.09’u “katılmıyorum” seçeneğini; üniversite öğrencisi deneklerden % 10.22’si, halk deneklerden % 22.72’si, hasta deneklerden % 3.41’i “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini tercih ederek düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Köse ve Ayten’in yaptığı araştırmada da hastalık ve sıkıntılara çare bulmak amacıyla türbe ziyaretinde bulunanların azımsanmayacak bir oranı (% 28.6) teşkil ettiği tespit edilmiştir (Köse-Ayten, 2010:93).

Tablo 28: Deneklerin “Ölümden başka her derdin ve hastalığın şifasının olduğu hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları:

	Üniversite Öğrencisi		Halk		Hasta		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A	21	23,86	36	40,90	6	6,81	63	71,59
B	1	1,14	5	5,68	0	0,0	6	6,81
C	5	5,68	5	5,68	3	3,41	13	14,77
D	3	3,41	0	0,0	2	2,27	5	5,68
TOPLAM	30	34,09	47	53,41	11	12,50	88	100,0

A) Seçeneğinin cevap içeriği: - Evet, vardır.

- Eczacılık mezunu biri; insan beden olarak topraktan yani dünyadan bir parçadır. Ve insanın bedenî rahatsızlıklarının yani hastalıklarının da şifası yine bu dünyada vardır. Önceki topluluklarda bir çok hastalığın tedavisi mümkün değil iken şimdi mümkün. Şimdi

tedavisi mümkün olmayan hastalıklar var, onların tedavisi de gelecekte bulunacaktır. Buna inanıyorum her hastalığın ve derdin şifası bu dünyada mümkündür.

- Derdi ve hastalığı veren Allah'tır. Allah kullarını hiçbir zaman çaresiz bırakmaz.

B) Seçeneğinin cevap içeriği: - Kısmen vardır.

- Her hastalık tedavi edilerek iyileştirilemez. Bazı hastalıklar vardır tedavisi ve çaresi ya da ilacı vardır, bazı hastalıklar vardır tedavisi ve ilacı yoktur. Bunun için kısmen katılıyorum.

C) Seçeneğinin cevap içeriği:

- Dünyada her hastalığın ve derdin tedavisi vardır demek biraz mantık dışılıktır.

- Ölüm insan için vardır. Bir hastalık çıkar iyi edilir diğeri çıkar iyi edilemez; insanlar ölmek zorundadır ve ölümün en büyük sebebidir. Belki de ölüm yaşam denilen hastalığın şifasıdır; kim bilir.

D) Seçeneğinin cevap içeriği: Bu konuda fikrim yok.

Tablo 28'de deneklerin "Ölümden başka her derdin ve hastalığın şifasının olduğu hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımları şu şekildedir: Üniversite öğrencisi deneklerden % 23.86'sı, halk deneklerden % 40.90'ı, hasta deneklerden % 6.81'i toplamda % 71.59'u "evet vardır" düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 1.14'ü, halk deneklerden % 5.68'i, toplamda % 6.81'i "kısmen vardır" düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 5.68'i, halk deneklerden % 5.68'i, hasta deneklerden % 3.41'i toplamda % 14.77'si "hayır yoktur" düşüncesini; üniversite öğrencisi deneklerden % 3.41'i, hasta deneklerden % 2.27'si toplamda % 5.68'i "fikrim yok" düşüncesini söyleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.

7. Sonuç:

Tespit çalışması olarak araştırdığımız konu çerçevesinde insanlar, genelde inanç düzeyleri doğrultusunda, hastalıklarının Allah tarafından verilen bir imtihan olduğunu kabul etmekte ve hasta olduklarında ilk önce Allah'a dua ederek şifa aramakta sonra tıbbi tedaviye yönelmektedirler. Ancak, bireylerin hastalık durumlarında duaya yönelme sıklıkları diğer zamanlara göre artış göstermektedir. Bu sonuç; insanın fiziksel ve ruhsal açıdan sıkıntıda olduğu zamanlarda daha çok

Allah'a yöneleceğine dair yaklaşımlarla paralellik arz etmektedir (İlgili yaklaşımlarla ilgili bkz.: Vergote, 1999:241; Certel, 2003:127; Hökelekli, 1998:218-220; Peker, 2008:125,129; Yaran, 2009:100-103; Cirhinlioğlu, 2010:171 vd.; Kayıklık, 2011:132-148; Albayrak, 2013:79-86). Bireyler hastalık esnasında, ezberden ya da Kur'an-ı Kerim'den bazı sureleri okuma/kendilerine bir başkasının okuması eğilimi taşımaktadırlar (% 57.94). Hastalıktan kurtulmada dua etmek ve devamında tevbe ile insanın hastalıklarından kurtulacağı kanaatine sahip olanlar çok fazladır (% 89.77).

Katılımcıların hastalıkları bir kefarete olarak algıladıklarını görüyoruz: Anlayışlardan birine göre, ne kadar çok hastalık çekerlerse o kadar çok günahlarının affedileceğini düşünmektedirler (% 70.44). Diğer bir anlayışa göre ise, şifası olmayan hastalıkların Allah tarafından kullarını ıslah etmek için verildiği kanaati hakimdir (% 40.90). Bu bağlamda, işledikleri günah ya da uymadıkları bir yasak nedeniyle hastalandığını düşünenler azımsanmayacak kadar fazladır (% 52.27). Hastalıklardan kurtulup iyileşebilmek için adak adama ve benzeri davranışlarda bulunanlar da çok fazladır (% 53.40).

Bireyler hasta olduklarında dost ve yakınlarının kendilerini ziyarete gelmeleri (% 87.49) ve hediye getirmeleri (% 35.22) beklentisindedirler.

Bireylerin hasta olduklarında ibadetlerinde bir artış olduğu (% 55,68), hastalıklarını kabullendikleri ve Allah'a isyan etmedikleri (% 76.13), çoğunlukla Allah'a karşı şükürlerinin arttığı (% 61.36) tespit edilmiştir.

İnsanların hastalık anında hastalığın verdiği sıkıntıdan dolayı genel bir gerginlik psikolojisi içinde olmaları beklenir. Elde ettiğimiz verilere göre de katılımcıların % 32,95'inin gergin ve sinirli olduğu, % 29,54'ünün sıkılgan ve içine kapanık olduğu ve % 26,13'ünün ise sakin ve doğal olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların hastalık anında ölümü daha sık düşündükleri (% 60.22), aile bireylerinden yakın ilgi bekledikleri (% 71.58), hastalık anında hastaların yapacağı duanın diğer insanların yapacağı dualara göre daha çok kabul edileceği anlayışı içerisinde oldukları (% 72.71), hastalık anında iyileşmek için ilaca göre (% 36.36) duanın daha etkili olduğunu düşündükleri (% 39.77) tespit edilmiştir. Yine, katılımcılardan bir kısmının (% 18.18) yoğun iş ve uğraştan kurtulmak için hastalanmayı

istediği, ağır hastalık durumunda (kendini ölüme yakın hissetme) bir din görevlisinin kendisine dini telkinde bulunmasını isteyeceği (% 64.77), küçük çocukların ya da kardeşlerinin ağır hastalıktan dolayı acı çektiklerini gördüklerinde durumu kabullenip Allah'a karşı dua edeceğini belirtenlerle (% 50.00) isyan edeceğini belirtenlerin (% 42.09) oranının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde ağır hasta olan anne-baba olduğunda da oranların pek farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada ilgi çekici sonuçlardan birisi de şudur: Hastalıktan kurtulmak için şifa ayeti ya da muska yazılırsa taşıyacağını belirtenler (% 32.95) ile sadece okunmasını isterim diyenlerin (% 34.09) çoğunlukta olduğu, bu türden şeylere inanmam diyenlerin ise daha az olduğu (% 25.00) tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında, nazar ve büyüün insanı hasta edebileceği (% 47.72)düşüncesinde olanlar ile sadece nazarın insanı hasta edebileceği düşüncesinde olanlar (% 29.54) çoğunlukta. Nazar ve büyü ile insanın hastalanmasının mümkün olmadığını düşünenlerin ise (% 17.04) daha az olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada hasta ziyaretinin dini ve sosyal yönü de araştırılmış ve katılımcıların % 54.54'ünün bunu dini bir görev olarak, % 18.18'inin hem dini hem de sosyal bir görev olarak, % 17.04'ünün ise sosyal görev olarak değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların % 45.45'inin türbe ve yatır ziyareti ile hastalıktan kurtulmanın mümkün olamayacağı kanaatinde oldukları, % 37.49'unun ise bu ziyaretlerle hastalıklardan kurtulmanın mümkün olabileceği kanaatinde oldukları tespit edilmiştir. Araştırmada son bulgu ise hastalıktan kurtulma ümidine sahip olma tutumu ile ilgilidir. Katılımcıların çoğunluğunun (% 71.59) her hastalığın mutlaka bir çaresinin olduğu ve bunun aranması gerektiği tutumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Hastalarda dini eğilimlerin yanında sosyal, psikolojik ve kültürel bazı eğilimlerin neler olduğunu tespit etmeye çalıştığımız bu araştırma; konu ile ilgili araştırma yapacak olan bilim insanlarına soru geliştirme açısından yardımcı olacak bulgulara sahiptir. Ayrıca, dinî danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesinde nelere dikkat edilmesi gerektiğine işaret eden bulgular da mevcuttur. Bu araştırmada farklı değişkenlerle ilişki araştırmasından ziyade bir tespit ve alan saptaması amaçlanmıştır. Dolayısıyla, konu ile ilgili araştırma yapacak olan araştırmacılar farklı değişkenlerle bu eğilimlerin ilişkisini araştırabilirler. Farklı eğilimlerin

araştırmalara dahil edilmesi de söz konusu olabilir.

Kaynakça

- ALBAYRAK, A. (2013). *Gençlerde Dua Psikolojisi*, Bursa: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- APAYDIN, H. (2001). "Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARMANER, N. (1973). *Psikopatolojide Dini Belirtiler*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- ARSEVEN, A. D. (1993). *Alan Araştırma Yöntemi*, Ankara: Gül Yay.
- AYTEN, A.-GÖCEN, G.-SEVİNÇ, K.-ÖZTÜRK, E.E. (2012). "Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 12, Sayı: 2, 45-79.
- CERTEL, H. (2003). *Din Psikolojisi*, Ankara: Andaç Yayınları.
- CİRHİNLİOĞLU, F. G. (2010). *Din Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- COŞTU, Y. (2011). *Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- FIRAT, E. (1976). "Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusunun Din Psikolojisi Açısından Araştırılması", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- HÖKELEKLİ, H. (1998). *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KARACOŞKUN, M. D. (1998). "Psiko-sosyal Açısından İman (Dini İnanç)-Amel (Dini Davranış) İlişkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARACOŞKUN, M. D. (2004). "Dini İnanç-Dini Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. IV, Sayı: 2, 23-36.
- KAYIKLIK, H. (2011). *Din Psikolojisi*, Adana: Karahan Kitabevi.
- KIMTER, N. (2006). "Dini İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", Hayati Hökelekli (Ed.), *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, İstanbul: Değerler Eğitimi Mermezi Yay., 217-249.

- KIRMAN, M. A. (2005). *Din ve Sekülerleşme*, Adana: Karahan Kitabevi.
- KÖSE, A.-AYTEN, A. (2010). *Türbeler Popüler Dindarlığın Durakları*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- MEHMEDOĞLU, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- MOSER, T. (1980). *Gottesvergiftung*, Frankfurt: Suhrkamp.
- PEKER, H. (2008). *Din Psikolojisi*, 4. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları
- SCHOWALTER, M.-MURKEN, S. (2003). "Religionundpsychische Gesundheit-empirische Zusammenhänge komplexer Konstrukte", *Einführung in die Religionspsychologie*, Christian Henning, Sebastian Murken, Erich Nestler (Hg.), Schöningh UTB, Paderborn.
- SOMUNOĞLU, S. (1999). "Kavramsal Açıdan Sağlık", c. 4, Sayı: 1, Ankara: Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 51-62.
- VERGOTE, A. (1999). *Din İnanç ve İnançsızlık*, Çev.: Veysel Uysal, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- YAPICI, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*, Adana: Karahan Kitabevi.
- YARAN, C. S. (2009). *Dini Tecrübe ve Meûnet*, İstanbul: Rağbet Yayınları.